

MINTAQALARDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH ORQALI HUDUDIY NOMUTANOSIBLIK LARNI KAMAYTIRISH MASALALARI

Kazakova Dilnoza Bobirovna

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22672105>

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi mintaqaviy iqtisodiyot rivojlanishidagi hududlararo tafovutlarni qisqartirishning zamonaviy vositasi sifatida raqamli iqtisodiyotni joriy etish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda hududlarning raqamli infratuzilma darajasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'rsatkichlari va ularning mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri o'rganilgan. Xorijiy davlatlar tajribasi asosida O'zbekiston mintaqalarida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tezis mintaqaviy siyosatni takomillashtirish, hududlar o'rtasidagi raqamli tafovutni bartaraf etish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: mintaqaviy iqtisodiyot, raqamli iqtisodiyot, hududiy nomutanosiblik, raqamli infratuzilma, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, mintaqaviy rivojlanish, elektron xizmatlar, investitsiya, ijtimoiy-iqtisodiy o'sish.

Kirish.

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning tutgan o'rnini tobora ortib bormoqda. Raqamli iqtisodiyot nafaqat alohida tarmoqlarning, balki butun mintaqalarning rivojlanish sur'atiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi omilga aylandi. Shu bilan birga, mamlakatimizning turli hududlari o'rtasida iqtisodiy salohiyat, infratuzilma darajasi va aholi turmush farovonligi bo'yicha jiddiy tafovutlar mavjudligi mintaqaviy iqtisodiyot oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi va keyingi yillardagi Taraqqiyot strategiyasida mintaqalarning bir tekis va barqaror rivojlanishini ta'minlash, raqamli iqtisodiyot va "raqamli O'zbekiston" tashabbuslarini amalga oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan. Ayni paytda, poytaxt va yirik shaharlarda raqamli infratuzilma yuqori darajada rivojlangan bo'lsa, chekka va qishloq hududlarida internet tarmog'iga kirish imkoniyati, raqamli savodxonlik darajasi va elektron xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari ancha past qolmoqda. Bu holat mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblikni yanada chuqurlashtirish xavfini keltirib chiqaradi.

Asosiy qism. Mintaqaviy iqtisodiyot nazariyasida hududlar o'rtasidagi rivojlanish tafovutlarini tahlil qilishda an'anaviy omillar — tabiiy resurslar, ishlab chiqarish quvvatlari, transport-logistika infratuzilmasi bilan bir qatorda, so'nggi yillarda raqamli infratuzilma va axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi ham asosiy omillar sirasiga qo'shilmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni keng joriy etgan mintaqalar iqtisodiy o'sish sur'atlari, ish o'rinlari yaratish va investitsiyalarni jalb etish bo'yicha ilgarilab ketmoqda.

O'zbekiston misolida olib qaraladigan bo'lsa, Toshkent shahri va Toshkent viloyati bilan boshqa mintaqalar, xususan Surxondaryo, Qashqadaryo, Jizzax va Qoraqalpog'iston Respublikasi o'rtasida raqamli infratuzilma bo'yicha sezilarli farq mavjud. Bu farq quyidagi ko'rsatkichlarda o'z aksini topadi:

Multidisciplinary research and Innovation (SICMRI 2026)

keng polosali internetga ulanish qamrovi, mobil aloqa sifatining hududiy tafovuti, elektron davlat xizmatlaridan foydalanish darajasi, kichik va o'rta biznesning raqamli platformalardan foydalanish faolligi hamda IT-mutaxassislarning hududiy taqsimlanishi.

Raqamli iqtisodiyotning hududiy rivojlanishga ta'sirini bir necha yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin. Birinchidan, elektron tijorat va onlayn xizmatlar hududiy chegaralarni yumshatib, uzoq hududlardagi tadbirkorlarga ham keng bozorga chiqish imkonini beradi. Ikkinchidan, masofaviy ish shakllari va IT-parklarning mintaqalarda tashkil etilishi malakali kadrlarning poytaxtga oqib ketishini (ichki migratsiyani) qisman kamaytiradi. Uchinchidan, elektron davlat xizmatlari fuqarolarga va tadbirkorlarga hududidan qat'i nazar bir xil sifatli xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi, bu esa institutsional tengsizlikni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Xorijiy davlatlar tajribasiga nazar tashlansa, Janubiy Koreya, Estoniya va Xitoyning ayrim mintaqalarida raqamli infratuzilmani rivojlantirishga davlat tomonidan maqsadli subsidiyalar ajratilgan, chekka hududlarda IT-texnoparklar va raqamli ta'lim markazlari tashkil etilgan. Bunday chora-tadbirlar natijasida ushbu mintaqalarning yalpi hududiy mahsulotga qo'shgan hissasi sezilarli darajada oshgan. Ushbu tajriba O'zbekiston sharoitida ham qo'llanilishi mumkin bo'lgan samarali yechimlar qatoriga kiradi.

Shu bilan birga, mintaqalarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda bir qator to'siqlar mavjud: internet tarifining nisbatan yuqoriligi, raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligi, malakali IT-kadrlar yetishmovchiligi hamda mahalliy byudjetlarda raqamli infratuzilmaga ajratiladigan mablag'larning cheklanganligi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kompleks va uzoq muddatli yondashuv talab etiladi.

Xulosa va takliflar

O'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyotni mintaqaviy darajada rivojlantirish hududiy nomutanosibliklarni kamaytirishning eng samarali va istiqbolli vositalaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Chekka va qishloq hududlarida keng polosali internet infratuzilmasini davlat-xususiy sheriklik asosida jadal rivojlantirish, internet tariflarini mintaqalar bo'yicha tenglashtirish choralari ko'rish;
2. Har bir mintaqada kamida bitta zamonaviy IT-park yoki raqamli innovatsion markaz tashkil etish orqali mahalliy yosh mutaxassislarni jalb qilish va ularning poytaxtga migratsiyasining oldini olish;
3. Mintaqalarda aholi va tadbirkorlar uchun raqamli savodxonlikni oshirish bo'yicha maxsus ta'lim dasturlarini joriy etish, xususan kasb-hunar kollejlari va universitetlarda IT yo'nalishlarini kengaytirish;
4. Kichik va o'rta biznes subyektlarini elektron tijorat platformalariga ulanishga rag'batlantirish maqsadida soliq va kredit imtiyozlari tizimini joriy etish;
5. Mintaqalar bo'yicha raqamli rivojlanish indeksini ishlab chiqish va uni davlat organlari faoliyatini baholash mezonlariga kiritish, bu esa mahalliy hokimiyat organlarining raqamlashtirish borasidagi mas'uliyatini oshiradi;
6. Elektron davlat xizmatlarini barcha hududlarda bir xil sifat va qamrovda taqdim etish uchun "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali" imkoniyatlarini kengaytirish.

Yuqorida keltirilgan takliflarni amalga oshirish mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish, hududlarning investitsiya jozibadorligini oshirish va mamlakat miqyosida barqaror hamda teng huquqli iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2022.
3. Xalqaro Valyuta Fondi (IMF) hisobotlari: Digital Economy and Regional Development, 2023.
4. Jumaev N.X. Mintaqaviy iqtisodiyot va uni boshqarish. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2021.
5. Karimov A. Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi rasmiy ma'lumotlari, stat.uz.
7. World Bank. Digital Economy for Uzbekistan: Diagnostic Report. — Washington D.C., 2022.